

ศักยภาพธุรกิจชุมชนของประเทศไทย ในช่วงเศรษฐกิจถดถอย

*ผศ.สุเทพ พันประสิทธิ์

การวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ศักยภาพการดำเนินธุรกิจของธุรกิจสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกรและวิเคราะห์ศักยภาพทางการเงินของธุรกิจสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกรในภูมิภาคต่าง ๆ รวมทั้งวิเคราะห์ศักยภาพเฉพาะกรณีของธุรกิจชุมชนที่มีความเข้มแข็งในช่วงภาวะเศรษฐกิจถดถอย

ประชากรที่ศึกษา คือ ธุรกิจสหกรณ์ กลุ่มเกษตรกร โดยนำข้อมูลสถิติของกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ กรมส่งเสริมสหกรณ์ และกรมส่งเสริมการเกษตร มาวิเคราะห์ศักยภาพทางการเงิน ศักยภาพทางการเงินทางการตลาดและสัมพันธสมาชิก วิเคราะห์ด้วยอัตราส่วนทางการเงิน และกิจกรรมทางการเงินทางการตลาด และมาตรฐานของผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์ของสินค้า

ผลการวิจัย : (1) สหกรณ์เป็นธุรกิจสมบูรณ์แบบที่มีความเข้มแข็งและมีขนาดใหญ่ที่สุด มีแนวโน้มทางด้านการเพิ่มขึ้นในอัตราที่ลดลงในช่วงภาวะเศรษฐกิจปี พ.ศ. 2539-2542 มีกำไรเฉลี่ย 4.95 ล้านบาท ต่อ สหกรณ์ มีสภาพคล่องเฉลี่ยทุกสหกรณ์ มีค่า 2.2 อัตราผลตอบแทนต่อส่วนทุนร้อยละ 13.42 สูงกว่าอัตรา ดอกเบี้ยเงินกู้ในตลาดประมาณร้อยละ 5

และดอกเบี้ยเงินฝากในตลาดร้อยละ 8.0 และอัตรากำไรสุทธิเฉลี่ย ร้อยละ 31.6 (2) ศักยภาพของกลุ่มเกษตรกรมีสภาพคล่องต่ำกว่าสหกรณ์แต่ไม่ต่ำกว่ามาตรฐานของธุรกิจโดยเฉลี่ย 1.31 อัตราผลตอบแทนจากทรัพย์สินร้อยละ 3.58 อัตราผลตอบแทนต่อส่วนทุนร้อยละ 12.65 และอัตรากำไรสุทธิร้อยละ 1.8 (3) ศักยภาพทางการเงินการดำเนินธุรกิจชุมชนมีขนาดธุรกิจเล็กกว่าธุรกิจขนาดย่อม ประเภทของผลิตภัณฑ์แปรรูปอาหารจากสินค้าเกษตร หัตถกรรมแปรรูปสมุนไพร ผลผลิตการเกษตร มีตลาดขายอยู่ในระดับท้องถิ่น ใกล้แหล่งผลิต วัสดุบรรจุภัณฑ์ชนิดราคาถูกเพื่อให้ต้นทุนต่ำเพื่อเพิ่มความสามารถในการแข่งขันด้านราคา และส่วนใหญ่เป็นผลิตภัณฑ์ที่แปรรูปขึ้นต้นเพื่อยืดหยุ่นเวลาในการขยายธุรกิจประสบปัญหาทางการเงินการผลิตยังขาดแคลนความรู้ทางวิชาการและการแปรรูปผลิตภัณฑ์ รวมทั้งการบรรจุภัณฑ์ และปัญหาทางการเงินการตลาดยังขาดตลาดรองรับที่แน่นอน รวมทั้งไม่มีเครื่องหมายรับรองคุณภาพผลิตภัณฑ์ และไม่มีศูนย์จำหน่ายผลิตภัณฑ์

บทนำ

สหกรณ์และกลุ่มเกษตรกรเป็นองค์กรทางธุรกิจซึ่งมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศเพื่อสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจของมวลสมาชิก และก่อให้เกิดความเป็นธรรมในสังคมของประเทศรวมทั้ง มีการวางแผนที่ดีและการศึกษาข้อมูลอย่างจริงจังและละเอียดรอบคอบเป็นขั้นตอนในการวางรากฐานสำหรับการจัดตั้งสหกรณ์ สหกรณ์จะต้องเกิดจากความต้องการของคนในชุมชนและความพร้อมของสภาพพื้นที่นั้น ๆ เมื่อได้จัดตั้งสหกรณ์แล้วบุคลากรของสหกรณ์จะต้องมีความรู้ความเข้าใจที่สามารถดำเนินการบริหารและการจัดการในการดำเนินงานสหกรณ์อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งจะปรากฏในรูปของอัตราส่วนทางการเงินได้แก่ อัตราการหมุนเวียนของสินทรัพย์และผลตอบแทนของสินทรัพย์ การเพิ่มขึ้นของปริมาณสมาชิกและปริมาณธุรกิจและความสามารถของสหกรณ์ในการควบคุมภายใน

ความเจริญก้าวหน้าและความสำเร็จของสหกรณ์จะเป็นตัวชี้ที่สำคัญของศักยภาพของสหกรณ์ของแต่ละประเทศ ซึ่งขึ้นอยู่กับปัจจัยสนับสนุนหลายประการได้แก่

1. การมีฝ่ายจัดการและคณะกรรมการดำเนินการที่สามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพให้บริการทางธุรกิจที่รวดเร็วแก่สมาชิกอย่างทั่วถึงด้วยสินค้าและบริการที่มีคุณภาพราคาเป็นธรรม

2. การมีส่วนร่วมของสมาชิกต่อกิจกรรมของสหกรณ์ซึ่งประกอบด้วยการให้บริการทางธุรกิจกับสหกรณ์ การเข้าร่วมประชุมตามที่สหกรณ์และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดขึ้น ตลอดจนการเข้าร่วมในกิจกรรมทางสังคมและการพัฒนาชุมชน ซึ่งจะส่งเสริมต่อสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของสมาชิกและพัฒนางานสหกรณ์

3. การมีเงินทุนสำหรับการหมุนเวียนทำธุรกิจให้บริการสมาชิกอย่างเพียงพอและเป็นที่ยอมรับว่าสหกรณ์มีความมั่นคงว่าเชื่อถือและจะเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ

ศักยภาพของธุรกิจชุมชนในช่วงภาวะเศรษฐกิจถดถอย การวิเคราะห์ข้อมูลสำหรับงานวิจัยครั้งนี้ดำเนินการเพื่อตอบคำถามตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด

วิธีดำเนินการ

ตอนที่ 1 วิเคราะห์ศักยภาพของสหกรณ์ สหกรณ์เป็นธุรกิจชุมชนที่จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ มีการดำเนินงานอย่างเป็นระบบข้อมูลที่นำมาวิเคราะห์ศักยภาพเป็นข้อมูลที่ได้จากการตรวจบัญชีของกรมตรวจบัญชี สหกรณ์ จึงเป็นข้อมูลที่เชื่อถือได้เนื่องจากข้อมูลที่ได้เป็นข้อมูลทางการเงิน ผู้วิจัยจึงได้นำเทคนิคการวิเคราะห์ทางการเงินธุรกิจมาวิเคราะห์ศักยภาพในด้านการบริหารจัดการได้แก่ จำนวนสมาชิก ปริมาณธุรกิจ รายได้ ค่าใช้จ่าย กำไร อัตรากำไร ผลตอบแทนต่อส่วนลงทุน ความสามารถในการใช้ทรัพย์สิน ความสามารถในการหากำไร สภาพคล่อง

ตอนที่ 2 การวิเคราะห์ศักยภาพของกลุ่มเกษตรกร ซึ่งเป็นกลุ่มธุรกิจชุมชนที่มีขนาดเล็กยังไม่สามารถจัดตั้งเป็นสหกรณ์หรือสมาชิกในกลุ่มไม่ต้องการจัดตั้งเป็นสหกรณ์ การดำเนินธุรกิจเกี่ยวข้องกับการเกษตรและผลิตภัณฑ์การเกษตร ข้อมูลที่นำมาวิเคราะห์เป็นข้อมูลทางการเงินที่ได้จากการตรวจบัญชีของกรมตรวจบัญชีสหกรณ์จึงเป็นข้อมูลที่เชื่อถือได้

ผลการวิจัยและการอภิปรายผล

ตอนที่ 1 การวิเคราะห์ศักยภาพของสหกรณ์ สหกรณ์เป็นนิติบุคคลที่จัดตั้งขึ้นโดยกลุ่มบุคคลที่ประกอบอาชีพอยู่ในหน่วยงานเดียวกัน หรือมี

ถิ่นฐานอยู่ใกล้เคียงกัน สหกรณ์แต่ละประเภท มีการดำเนินงานที่แตกต่างกันไปตามสภาพท้องถิ่นและ ลักษณะการประกอบอาชีพ โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อมุ่งที่จะพัฒนาคุณภาพชีวิตของมวลสมาชิกให้ มีการกินดีอยู่ดี รู้จักประหยัด รู้จักออมทรัพย์ และ ที่สำคัญ คือ การส่งเสริมให้เกิดความสามัคคีของกลุ่มชน โดยยึดหลักการร่วมใจกันในการประกอบธุรกิจ

สหกรณ์ที่จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 แบ่งออกเป็น 6 ประเภท คือ

1. สหกรณ์การเกษตร
2. สหกรณ์ประมง
3. สหกรณ์นิคม
4. สหกรณ์ร้านค้า
5. สหกรณ์บริการ
6. สหกรณ์ออมทรัพย์

การบริหารการเงินของสหกรณ์ทุกประเภท ประจำปี 2538-2542 เป็นการรวบรวมข้อมูลทาง

การเงินจากผลการตรวจสอบบัญชีสหกรณ์ทุกประเภท ทั่วประเทศที่มีรอบปีทางบัญชีสิ้นสุดวันที่ 1 เมษายน ถึงวันที่ 31 มีนาคม ของปีถัดไป ตัดยอดการรวบรวม ข้อมูลสิ้นสุดถึง ณ วันที่ 31 ธันวาคม ของปี โดยนำ ข้อมูลดังกล่าวมาจัดทำสรุปผล และวิเคราะห์เพื่อ เป็นข้อมูลเบื้องต้นเพื่อการบริหารงานสหกรณ์ ซึ่งจะ แบ่งการนำเสนอข้อมูลออกเป็น 2 ภาค แสดงการ เปรียบเทียบระหว่างสหกรณ์ภาคการเกษตร (เกษตร ประมง นิคม) และสหกรณ์นอกภาคการเกษตร (ร้านค้า บริการ ออมทรัพย์) การวิเคราะห์จะใช้ข้อมูล ของสหกรณ์ที่รวบรวมข้อมูลได้ในรอบ พ.ศ. 2542 จำนวนทั้งสิ้น 5,549 สหกรณ์ แยกเป็นข้อมูลภาค การเกษตรจำนวน 3,045 สหกรณ์ และนอกภาคการ เกษตรจำนวน 2,030 สหกรณ์ ผลการสรุป และการ วิเคราะห์มีดังนี้

ตารางที่ 4.1 คักยภาพในการดำเนินงานธุรกิจของสหกรณ์ ปี พ.ศ.2537-2542

มูลค่า : ล้านบาท

ประเภท สหกรณ์	จำนวน สหกรณ์	จำนวน สมาชิก	การรับ ฝากเงิน	ร้อยละการ เปลี่ยนแปลง	การให้ เงินกู้	ร้อยละการ เปลี่ยนแปลง	จำนวน เงิน	ร้อยละการ เปลี่ยนแปลง	จำนวน เงิน	ร้อยละการ เปลี่ยนแปลง	รวมมูลค่า ธุรกิจทั้งสิ้น	ร้อยละการ เปลี่ยนแปลง
รวมทั้งประเทศ	ปี 37	3,744	5,843,961	49,458.90			110,302.45		11,166.13		174,916.99	
	ปี 38	4,340	6,448,776	66,147.15	33.74		135,367.38	22.72	11,773.52	25.36	218,251.42	24.77
	ปี 39	4,796	6,801,136	79,779.98	20.61		166,791.42	23.21	13,618.44	54.95	267,841.54	22.72
	ปี 40	5,179	7,355,685	98,095.22	22.96		195,419.45	17.75	15,444.67	22.15	319,261.22	19.20
	ปี 41	5,367	7,623,600	109,937.1 8	12.07		232,731.96	18.49	17,684.57	27.67	372,138.51	16.56
	ปี 42	5,549	7,835,811	131,354.0 6	19.48		195,952.87	-15.80	17,067.60	1.56	356,373.72	-4.24

ที่มา : ฝ่ายประมวลผลข้อมูล กองแผนงาน กรมส่งเสริมสหกรณ์

- จำนวนสหกรณ์ จำนวนสมาชิก : หนังสือสถิติสหกรณ์ในประเทศไทย ปี 2537-2542 กรมส่งเสริมสหกรณ์ (เป็นข้อมูล ณ วันที่ 1 มกราคม ประจำปีนั้น)
- ปริมาณธุรกิจ : รายงานสถิติการเงินปี 2537-2542 กรมตรวจบัญชีสหกรณ์ (ข้อมูลตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน ของปีบัญชีก่อนจนถึงวันที่ 31 มีนาคม ปีบัญชีที่รายงาน)

แนวโน้มจำนวนสหกรณ์และสมาชิก

จำนวนสหกรณ์และสมาชิกสหกรณ์มีการเพิ่มขึ้นจาก 3,744 สหกรณ์ในปี พ.ศ. 2538 เป็น 5,549 สหกรณ์ในปี พ.ศ. 2542 ซึ่งเป็นการเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องในช่วงปี พ.ศ. 2537-2542 แสดงถึงศักยภาพของสหกรณ์ในการดำเนินธุรกิจที่ดีขึ้น

ศักยภาพในการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์ปี พ.ศ. 2537-2542

สหกรณ์ดำเนินงานตามวัตถุประสงค์หลักของสหกรณ์ 5 ด้านหลักๆ คือ การรับฝากเงิน ให้เงินกู้ยืม จัดหา สินค้ามาจำหน่าย รวบรวมผลผลิต และให้บริการและส่งเสริมแก่สมาชิก

การรับฝากเงินในระบบของสหกรณ์ในปี พ.ศ. 2537 จำนวน 49,458.90 ล้านบาทเพิ่มเป็น 131,354.06 ล้านบาทและเป็นการเพิ่มอย่างต่อเนื่องในอัตราที่ลดลงในปี พ.ศ. 2538-2541 ซึ่งเศรษฐกิจถดถอยและเพิ่มขึ้นร้อยละ 19.48 ในปี พ.ศ. 2542 (ตารางที่ 4.1)

การให้เงินกู้ยืมแก่สมาชิก 110,302.45 ล้านบาท ในปี พ.ศ. 2537 เพิ่มไปเป็น 232,731.96 ล้านบาท ในปี พ.ศ. 2541 ซึ่งเป็นการเพิ่มขึ้นในอัตราที่ลดลงระหว่างปี พ.ศ. 2535-2541 และลดลงร้อยละ 15.80 ในปี พ.ศ. 2542 แสดงถึงศักยภาพในการให้กู้ยืมแก่สมาชิกได้รับผลกระทบจากวิกฤตเศรษฐกิจ (ตารางที่ 4.1)

การจำหน่ายสินค้าปี พ.ศ. 2537 มูลค่า 11,166.13 ล้านบาทเพิ่มเป็น 17,684.57 ล้านบาท

และมีการเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 5.44 ใน พ.ศ. 2538 เป็นร้อยละ 15.67 ในปี พ.ศ. 2539 และมาเพิ่มขึ้นในอัตราที่ลดลงร้อยละ 13.1 ในปี พ.ศ. 2540 และกลับขึ้นร้อยละ 14.50 ในปี พ.ศ. 2541 และลดลงร้อยละ 3.49 ในปี พ.ศ. 2542 แสดงถึงศักยภาพการจำหน่ายสินค้าในระบบของสหกรณ์ได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงของตลาดในช่วงภาวะเศรษฐกิจถดถอย (ตารางที่ 4.1)

ศักยภาพในการรวบรวมผลผลิตของสมาชิกเพื่อขายมูลค่า 3,813.99 ล้านบาท ในปี พ.ศ. 2537 เพิ่มเป็น 11,734.46 ล้านบาทในปี พ.ศ. 2542 การเปลี่ยนแปลงเป็นการเพิ่มขึ้นในอัตราที่ลดลงในช่วงปี พ.ศ. 2539-2540 และปี พ.ศ. 2541-2542 ซึ่งเป็นการได้รับผลกระทบจากภาวะเศรษฐกิจถดถอย (ตารางที่ 4.1)

ศักยภาพในการให้บริการและการส่งเสริมแก่สมาชิก ปี พ.ศ. 2537 จำนวน 175.52 ล้านบาทเพิ่มเป็น 264.73 ล้านบาท ในปี พ.ศ. 2542 และมีอัตราลดลงร้อยละ 8.51 ในปี พ.ศ. 2540-2541 ซึ่งเป็นช่วงที่เศรษฐกิจถดถอยต่ำสุด (ตารางที่ 4.1)

มูลค่ารวมในการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์ทั้งประเทศ จำนวน 474,916.99 ล้านบาทในปี พ.ศ. 2537 เพิ่มเป็น 372,138.51 ล้านบาท ในปี พ.ศ. 2541 ซึ่งเป็นการเพิ่มขึ้นในอัตราที่ลดลง และลดลงร้อยละ 4.24 ในปี พ.ศ. 2542 แสดงถึงศักยภาพในการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์ลดลงในช่วงเศรษฐกิจถดถอย

ตารางที่ 4.2 ฐานะการเงินของสหกรณ์ทุกประเภท ปี 2537-2542

ประเภทสหกรณ์	ปี 37	ปี 38	ปี 39	ปี 40	ปี 41	ปี 42	สินทรัพย์	ร้อยละการเปลี่ยนแปลง	หนี้สิน	ร้อยละการเปลี่ยนแปลง	ทุนของสหกรณ์	ร้อยละการเปลี่ยนแปลง	รายได้	ร้อยละการเปลี่ยนแปลง	ค่าใช้จ่าย	ร้อยละการเปลี่ยนแปลง	กำไร (ขาดทุน)สุทธิ	ร้อยละการเปลี่ยนแปลง
รวมทั่วประเทศ	ปี 37	ปี 38	ปี 39	ปี 40	ปี 41	ปี 42	147,654.66		68,388.37		79,266.29		33,045.20		22,981.47		10,063.73	
							182,476.35	23.58	86,417.36	26.36	96,058.60	21.18	38,373.62	16.12	26,165.17	13.85	12,208.45	21.31
							230,157.66	26.13	111,415.17	28.93	118,742.49	23.61	49,469.07	28.91	34,337.85	31.23	15,131.21	23.94
							280,957.59	22.07	140,289.12	25.92	140,678.47	18.47	58,477.62	18.21	40,363.78	17.55	18,113.84	19.71
							327,143.01	16.44	160,388.92	14.33	166,754.09	18.54	69,836.41	19.42	48,270.52	19.59	21,565.89	19.06
							373,188.94	14.08	185,894.76	15.90	187,302.40	12.32	75,161.03	7.62	51,409.83	6.50	23,751.20	10.13

มูลค่า : ล้านบาท

ที่มา : ฝ่ายประมวลผลข้อมูล กองแผนงาน กรมส่งเสริมสหกรณ์ ข้อมูลจาก รายงานสถิติการเงิน ปี 2537-2542 กรมตรวจบัญชีสหกรณ์

ตารางที่ 4.3 คักยภาพการทางการเงินของธุรกิจสหกรณ์ ปี 2537-2542

ประเภทสหกรณ์	ปี 37	ปี 38	ปี 39	ปี 40	ปี 41	ปี 42	อัตราส่วนของหนี้สิน	อัตรากำไรสุทธิ (%)	อัตราผลตอบแทนสินทรัพย์ (%)
รวมทั่วประเทศ	ปี 37	ปี 38	ปี 39	ปี 40	ปี 41	ปี 42	0.46	30.45	6.81
							0.47	31.81	6.69
							0.48	30.58	6.57
							0.49	30.97	6.44
							0.43	30.88	6.59
							0.49	31.60	6.36

ศักยภาพทางการเงินของธุรกิจสหกรณ์ปี

พ.ศ. 2537-2542

ศักยภาพทางการเงินของธุรกิจสหกรณ์ปี พ.ศ. 2537-2542 ประกอบไปด้วยสินทรัพย์ของสหกรณ์ หนี้สินของสหกรณ์ ทุนของสหกรณ์ รายได้ ค่าใช้จ่าย และกำไร (ขาดทุน) สุทธิของสหกรณ์

สินทรัพย์ของสหกรณ์ทุกประเภทมีมูลค่า 147,654.66 ล้านบาท ในปี พ.ศ. 2537 เพิ่มขึ้นเป็น 373,188.94 ล้านบาท ในปี พ.ศ. 2542 การเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นในอัตราที่ลดลง ทางด้านหนี้สินของสหกรณ์จำนวน 68,388.37 ล้านบาท ในปี พ.ศ. 2537 เพิ่มขึ้นเป็น 185,694.76 ล้านบาท เป็นการเพิ่มขึ้นในอัตราที่ลดลงระหว่างปี พ.ศ. 2539-2541 และเพิ่มขึ้นร้อยละ 15.9 ในปี พ.ศ. 2542

อัตราส่วนของหนี้สินต่อสินทรัพย์ของสหกรณ์ ในช่วงปี พ.ศ. 2537 เท่ากับ 0.46 : 1 และเพิ่มเป็น 0.49 : 1 ในปี พ.ศ. 2542 การเพิ่มขึ้นของอัตราส่วนของหนี้สินทำให้ความสามารถในการก่อหนี้ของสหกรณ์ในระบบลดลง

ทุนของสหกรณ์ทั้งประเทศ ปี พ.ศ. 2537 มีจำนวน 79,266.29 ล้านบาท เพิ่มขึ้นเป็น 187,302.40 ล้านบาท การเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นในอัตราที่ลดลง (ตารางที่ 4.2 และ 4.3) แสดงถึงผลของเศรษฐกิจถดถอยไม่ทำให้สหกรณ์ต้องล้มเลิกกิจการเหมือนธุรกิจอื่น ๆ ทุนของสหกรณ์จึงแสดงศักยภาพที่มั่นคงของธุรกิจสหกรณ์ได้ดี

รายได้ของธุรกิจสหกรณ์ปี พ.ศ. 2537 มีจำนวน 33,045.20 ล้านบาท และเพิ่มเป็น 75,161.03 ล้านบาท โดยเพิ่มขึ้นในอัตราที่ลดลง และค่าใช้จ่ายมีจำนวน 22,981.47 ล้านบาท ในปี พ.ศ. 2537 เพิ่มขึ้นเป็น 51,409.83 ล้านบาท ในปี พ.ศ. 2542 ลักษณะการเพิ่มขึ้นในอัตราที่ลดลงเช่นเดียวกับรายได้ ส่งผลให้กำไรของธุรกิจสหกรณ์ในภาพรวมทั้งประเทศมีกำไรสุทธิเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นในอัตราที่ลดลง (ตารางที่ 4.2)

ความสามารถในการทำกำไร พิจารณาอัตรากำไรสุทธิ ธุรกิจสหกรณ์ในภาพรวมทั้งประเทศมีอัตรากำไรสุทธิต่อนักชั่งคองที่ (ตารางที่ 4.2) ร้อยละ 30.45 ในปี พ.ศ. 2537 และร้อยละ 31.60 ในปี พ.ศ. 2542 แสดงถึงผลการดำเนินงานของสหกรณ์มีการบริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพในด้านนโยบายราคา และการควบคุมค่าใช้จ่ายต่างๆ เมื่อพิจารณาอัตราผลตอบแทนต่อสินทรัพย์ของสหกรณ์เพื่อวิเคราะห์ความสามารถในการทำกำไรของธุรกิจสหกรณ์มีการใช้สินทรัพย์เพื่อก่อให้เกิดกำไรอย่างมีประสิทธิภาพ พบว่ามีอัตราร้อยละระหว่าง 6.36-6.81 ในปี พ.ศ. 2542 ปี พ.ศ. 2537 แสดงถึงในช่วงเศรษฐกิจถดถอย ความสามารถในการทำกำไรของธุรกิจสหกรณ์ไม่เปลี่ยนแปลงจากเดิม ศักยภาพในการทำกำไรของสหกรณ์อยู่ในระดับคงที่ดี จากผลการวิเคราะห์อัตราส่วนทางการเงิน จะเห็นได้ว่าธุรกิจสหกรณ์มีศักยภาพทางการเงินในช่วงเศรษฐกิจถดถอยไม่แตกต่างจากปีก่อน ๆ ที่จะเกิดวิกฤตเศรษฐกิจ

ตารางที่ 4.4 เปรียบเทียบศักยภาพของธุรกิจสหกรณ์ในช่วงภาวะเศรษฐกิจปี พ.ศ.2539-2542

ปี	รายได้ของสหกรณ์ ทั้งประเทศ (พันล้านบาท)	รายได้ของประเทศ เบื้องต้น (พันล้านบาท)	อัตราการเปลี่ยนแปลง ของกำไร (ร้อยละ)	อัตราการเจริญเติบโต ทางเศรษฐกิจ (ร้อยละ)
2539	267.8	4,608	23.94	5.90
2540	319.3	4,724	19.71	-1.80
2541	372.1	4,574	19.06	-10.00
2542	356.4	4,659	10.13	3.50

จากตารางที่ 4.4 เห็นได้ว่าอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจลดลงอย่างต่อเนื่องและต่ำสุดปี พ.ศ. 2541 และเริ่มฟื้นตัวปี พ.ศ. 2542 เช่นเดียวกัน อัตราการเพิ่มขึ้นของกำไรของธุรกิจ สหกรณ์ก็ลดลงตามลำดับอย่างต่อเนื่องเช่นเดียวกันแต่ยังไม่รุนแรงจนถึงขนาดลดลงเพียงแต่เพิ่มขึ้นในอัตราที่ลดลง ดังนั้นจึงเชื่อมั่นได้ว่าธุรกิจสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกรมีศักยภาพที่เข้มแข็งในยามเศรษฐกิจถดถอย

ตอนที่ 2 วิเคราะห์ศักยภาพของกลุ่มเกษตรกร

กลุ่มเกษตรกรเป็นการรวมกลุ่มที่จัดตั้งขึ้นในหมู่สมาชิกที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ได้แก่ การทำนา ทำไร่ ทำสวน เลี้ยงไหม เลี้ยงผึ้ง ประมง เลี้ยงสัตว์น้ำ และเลี้ยงสัตว์ โดยมีการดำเนินงานที่แตกต่างกันไปตามพื้นที่และลักษณะการประกอบอาชีพ ทั้งนี้เพื่อช่วยให้สมาชิกดำเนินกิจกรรมร่วมกันและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน อันจะทำให้เกิดประโยชน์แก่สมาชิกทั้งทางเศรษฐกิจ และทางสังคม รวมทั้งการให้บริการต่างๆ แก่สมาชิก ได้แก่ การให้เงินกู้ การรับฝากเงิน การรวบรวมผลิตผลการเกษตรและผลิตภัณฑ์ของสมาชิก การจัดขายหรือแปรรูปออกขาย การจัดหาวัสดุการเกษตรและเครื่องอุปโภคบริโภคมา

จำหน่าย การจัดระบบส่งน้ำระบายน้ำและการใช้การส่งเสริมและเผยแพร่วิชาการเกษตรและอุตสาหกรรมในครัวเรือน และการให้บริการอื่นแก่สมาชิก

การวิเคราะห์ศักยภาพของกลุ่มเกษตรกร โดยใช้ข้อมูลที่ได้จากกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ปี พ.ศ. 2538-2542 ซึ่งเป็นปีที่เศรษฐกิจของประเทศไทยมีผลิตภัณฑ์ประชาชาติเบื้องต้นลดลงซึ่งแสดงถึงการหดตัวถดถอยของเศรษฐกิจด้วยการหาค่าเฉลี่ยและแนวโน้มจากข้อมูลปี พ.ศ. 2538 - 2542 ผลการวิจัยจำแนกตามตาราง

ศักยภาพทางด้านการเงินของกลุ่มเกษตรกร

จากการพิจารณาอัตราส่วนทางการเงินของกลุ่มเกษตรกรในระยะเวลา 10 ปีเพื่อวัดประสิทธิภาพการดำเนินงาน

กลุ่มเกษตรกรปี 2542 มีอัตราส่วนทุนหมุนเวียนเท่ากับ 1.47 ต่อ 1 แสดงว่า ทุกหนี้สินหมุนเวียน 1 บาท กลุ่มเกษตรกรมีสินทรัพย์หมุนเวียนที่จะชำระหนี้ได้ถึง 1.47 เท่า กลุ่มเกษตรกรปี 2533 มีอัตราส่วนเงินทุนหมุนเวียนเท่ากับ 1.07 ต่อ 1 แสดงว่ากลุ่มเกษตรกรมีเงินเพิ่มขึ้นร้อยละ 37.38 พบว่าอัตราส่วนปี 2542 มีสภาพคล่องตัวสูงกว่าเมื่อ 10 ปีก่อน แสดงศักยภาพอยู่ในเกณฑ์ที่ดี

กลุ่มเกษตรกรที่มีอัตราส่วนหนี้สินต่อทุนเท่ากับ 1.59 ต่อ 1 แสดงว่า หนี้สินทั้งสิ้นของกลุ่มเกษตรกรมีมากกว่าทุนของกลุ่มเกษตรกร 1.59 เท่า ซึ่งมีอัตราส่วนที่ต่ำกว่าปี 2533 ซึ่งมีอัตราส่วนหนี้สินต่อทุนเท่ากับ 4.70 เท่า ซึ่งกลุ่มเกษตรกรได้ใช้ทุนจากบุคคลภายนอกมากกว่าทุนของตนเอง 4.70 เท่า กลุ่มเกษตรกรที่มีประสิทธิภาพในการทำกำไรค่อนข้างต่ำ คือ มีอัตรากำไรสุทธิร้อยละ 1.87 ของรายได้ทั้งสิ้นน้อยกว่าปีก่อนปี 2533 มีเพียงร้อยละ 0.27 กล่าวคือ มีอัตรากำไรสุทธิเพียง 0.27 ของรายได้ทั้งสิ้น มีอัตรากำไรเพิ่มร้อยละ 1.60 ในขณะที่เศรษฐกิจขณะนั้นอยู่ในช่วงไม่วิกฤติ กล่าวโดยสรุป กลุ่มเกษตรกรมีความสามารถในการทำกำไรดี แม้ว่าจะต่ำกว่าอัตราดอกเบี้ยในท้องตลาด

ข้อเสนอแนะ

จากการวิเคราะห์ศักยภาพของธุรกิจชุมชนประเภทสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกรแล้วพบว่า สหกรณ์และกลุ่มเกษตรกรเป็นองค์กรที่น่าจะยอมรับได้ว่ามีบทบาทสำคัญทางเศรษฐกิจและสังคมเป็นอย่างยิ่งเพราะวิธีการสหกรณ์เป็นแนวทางที่ส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนต่างๆ มีการช่วยตัวเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการทำธุรกิจซึ่งผลการวิจัยเป็นเครื่องพิสูจน์ได้ว่าธุรกิจเจ้าของคนเดียวและองค์กรธุรกิจประเภทอื่นๆ ต่างประสบปัญหาต้องล้มเลิกกิจการในช่วงเศรษฐกิจของประเทศตกต่ำแต่ธุรกิจที่ใช้หลักสหกรณ์ทั้งที่เป็นสหกรณ์ กลุ่มเกษตรกรหรือธุรกิจชุมชนอื่นๆ ยังคงอยู่รอดไม่ต้องล้มเลิกกิจการเมื่อเกิดวิกฤติเศรษฐกิจ นอกจากนั้นวิธีการของสหกรณ์ยังทำให้เกิดการกระจายรายได้และกระจายโอกาสให้แก่สมาชิกในชุมชนอย่างเป็นธรรม

อย่างไรก็ตามธุรกิจชุมชนในประเทศไทย สหกรณ์ กลุ่มเกษตรกร กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มออมทรัพย์ ธนาคารหมู่บ้าน มีการพัฒนาก้าวหน้าและมั่นคงแต่ก็ยังมีข้อจำกัดอุปสรรค และจุดอ่อนในการทำธุรกิจ

อยู่หลายประเด็น ซึ่ง สหกรณ์หรือกลุ่มธุรกิจชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องร่วมกันแก้ไข คือ

1. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์จัดหาเงินจำหน่ายผลิตภัณฑ์ในการขายส่งและขายปลีก หรือจัดทำศูนย์หรือตลาดเพื่อจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของธุรกิจชุมชนกระจายตามชุมชนเมืองในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัด

2. รัฐควรมีเงินกองทุนส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินงานของกลุ่มธุรกิจชุมชนให้เพียงพอต่อกิจกรรมที่ดำเนินงานด้านการผลิต การตลาด และพัฒนาบรรจุภัณฑ์

3. ผลากผลิตภัณฑ์ของธุรกิจชุมชนควรใช้เหมือนกันทั่วประเทศ โดยหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องเป็นผู้ออกแบบเช่นเดียวกับผลิตภัณฑ์ของสหกรณ์และจัดจำหน่ายให้ต่างจังหวัดต่างๆ

4. ควรมีหน่วยงานตรวจสอบคุณภาพผลิตภัณฑ์ของธุรกิจชุมชนที่ได้มาตรฐานและขอเครื่องหมาย ออย. รับรองคุณภาพผลิตภัณฑ์เช่นเดียวกับผลิตภัณฑ์ของสหกรณ์

5. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจชุมชนเช่น กรมส่งเสริมสหกรณ์ กรมส่งเสริมการเกษตรและกรมพัฒนาชุมชน ควรจัดให้มีการประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์ของสหกรณ์และกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรให้กว้างขวางทางด้านการผลิต การจำหน่าย การตลาด และการบริโภคโดยผ่านสื่อต่างๆ เช่น ทางวิทยุ โทรทัศน์ และ Internet

6. ควรมีการให้ความรู้แก่สมาชิกกลุ่มเกษตรกรและสหกรณ์เกี่ยวกับการจัดการธุรกิจขนาดเล็ก การตลาด การผลิต และการพัฒนาผลิตภัณฑ์ตามความต้องการของชุมชนแต่ละแห่ง

7. รัฐโดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องรวมทั้ง สันนิบาตสหกรณ์ ควรจัดแสดงสินค้าแปรรูปของกลุ่มแม่บ้านและ สหกรณ์ให้มากขึ้นเป็นรายภูมิภาคและรายจังหวัดเพื่อให้ประชาชนทั่วไปได้รู้จักและสั่งซื้อสินค้าไปใช้อุปโภคบริโภค

8. กลุ่มธุรกิจชุมชนต่างๆ อันได้แก่ สหกรณ์ประเภทต่างๆ กลุ่มเกษตรกร และกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร จะมีการเชื่อมโยงกันทางธุรกิจระหว่างกลุ่มธุรกิจชุมชนด้วยกันและธุรกิจอื่นๆ เช่น ห้างสรรพสินค้า หรือซูเปอร์สโตร์ ในตลาดการค้าปลีกเพิ่มขึ้น

9. รัฐควรมีนโยบายการเพิ่มขีดความสามารถในการพึ่งพาตนเองของธุรกิจชุมชน โดยการส่งเสริมและสนับสนุนให้องค์กรสหกรณ์ กลุ่มเกษตรกร และกลุ่มแม่บ้านสามารถวางแผนและดำเนินการพัฒนาธุรกิจให้อยู่รอดและยั่งยืน

10. รัฐควรเน้นที่กระบวนการพัฒนาผู้นำและผู้บริหารธุรกิจชุมชนส่งเสริมให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมมากขึ้นเพื่อให้ธุรกิจชุมชนเป็นไปโดยสมาชิกของชุมชน

11. รัฐโดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมและสนับสนุนธุรกิจชุมชนต่างๆ ได้แก่ กรมส่งเสริมสหกรณ์ กรมส่งเสริมการเกษตร กรมวิชาการเกษตร กรมพัฒนาชุมชน แรงจูงใจพัฒนาชนบท สภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ องค์กรพัฒนาภาคเอกชน สันนิบาตสหกรณ์ และองค์กรธุรกิจชุมชนต่างๆ ควรมีแผนพัฒนาระยะต่างๆ เพื่อให้การพัฒนาธุรกิจชุมชนมีทิศทางและเป็นระบบ □

บรรณานุกรม

- จารุพรรณ สายสุคนธ์. “ศักยภาพของกลุ่มและองค์กรท้องถิ่นในการพัฒนาชนบท”. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2537.
- จุฑามาศ ไชยศรี. “การศึกษาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอน.” ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2536.
- ไจมนัส พลอยดี. “ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จและความล้มเหลวของธุรกิจชุมชนเปรียบเทียบภาพรวมและภาพย่อย (อำเภอคำเขื่อนแก้ว จังหวัดยโสธร และอำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช).” วิทยานิพนธ์ปริญญาเศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540.
- ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ. ธุรกิจชุมชน : เส้นทางที่เป็นไปได้. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2542.
- ดารณี เซนฮอลล์. เศรษฐศาสตร์สหกรณ์ 1. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2530.
- ทะเบียนสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกร. กรุงเทพฯ : กรมตรวจบัญชีสหกรณ์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2542.
- เกียรติสุข ศรีวิจิตร. สถาบันการศึกษากับการพัฒนาอุตสาหกรรมขนาดย่อม. กรุงเทพฯ : วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร, 2533.
- ปนัดดา อินทร์พรหม. การบริหารการเงินธุรกิจ. กรุงเทพฯ : ธรรมนิติ, 2537.

- . การวางแผนและควบคุมทางการเงิน. กรุงเทพฯ : ธรรมนิติ, 2537.
- ปาริชาติ วลัยเสถียร และคนอื่นๆ. โครงการการสำรวจสถานะความรู้เกี่ยวกับธุรกิจชุมชน. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2540.
- ผาสุก พงษ์ไพจิตร และสังคีต พิริยะรังสรรค์, บรรณาธิการ. พลวัตไทย : มุมมองจากเศรษฐศาสตร์การเมือง. กรุงเทพฯ : คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2534.
- พิทยา ว่องกุล. สร้างสังคมใหม่ : ชุมชนอธิปไตย ธรรมาธิปไตย. กรุงเทพฯ : มูลนิธิภูมิปัญญา, 2541.
- ศิริโกสภาคย์ บุรพาเดชา และคนอื่นๆ. การสำรวจแนวโน้มธุรกิจในประเทศไทย พ.ศ. 2526. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2526.
- สังวร ปัญญาติลล, วลัย ขวลิธอ์รง และสุพพตา ปิยะเกศิน. เศรษฐศาสตร์ธุรกิจ. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530.
- สารสนเทศน่ารู้ : สหกรณ์การเคหะ. กรุงเทพฯ : กรมตรวจบัญชีสหกรณ์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2542.
- สารสนเทศน่ารู้ : สหกรณ์โคนม. กรุงเทพฯ : กรมตรวจบัญชีสหกรณ์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2542.
- สารสนเทศน่ารู้ : สหกรณ์บริการ. กรุงเทพฯ : กรมตรวจบัญชีสหกรณ์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2542.
- สารสนเทศน่ารู้ : สหกรณ์ประมง. กรุงเทพฯ : กรมตรวจบัญชีสหกรณ์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2542.
- สารสนเทศน่ารู้ : 10 อันดับสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกร. กรุงเทพฯ : กรมตรวจบัญชีสหกรณ์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2542.
- สารสนเทศเพื่อการบริหารการเงิน ประจำปี 2542 สหกรณ์การเกษตร. กรุงเทพฯ : กรมตรวจบัญชีสหกรณ์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2542.
- สุนี ประจวบเหมาะ. การวางแผนกลยุทธ์ทางการเงินเพื่อการเจริญเติบโต. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2539.
- เสาวลักษณ์ เชษฐาวิวัฒนา. คู่มือไขปริศนา ดัชนีชี้เส้นทางเศรษฐกิจ. กรุงเทพฯ : หนังสือพิมพ์ผู้จัดการรายวัน, 2539.
- หมู่บ้านชนบทไทย. กรุงเทพฯ : กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย, 2539.
- อเนก เหล่าธรรมทัศน์. มองเศรษฐกิจเมืองไทยผ่านการเคลื่อนไหวของสมาคมธุรกิจ. กรุงเทพฯ : คบไฟ, 2539.
- Allen, Robert. Community Enterprise : Civil, Society of the Economic Question. Birmingham : University of Birmingham, 1999.